A tejtermelők és a tejtermelés helyzete Székelyföldön[1]

SZABÓ ÁRPÁD[2]

1.1. Székelyföld gazdasági-stratégiai helyzete évezredünk elején

A 2002-es év eseményei közül az alábbiakban kettőre szeretnék kitérni: a romániai népszámlálásra és a Székely Kongresszus 100. évfordulójára.

A népszámlálás egyik legmegdöbbentőbb eredménye az volt, hogy a rendszerváltó események óta eltelt 12 évben az ország lakossága 1 millió fővel csökkent. A romániai magyarság lélekszáma 200 ezerrel lett kevesebb az 1992-ben mértnél.

Az 1989-es események óta az erdélyi magyarságnak sikerült az előző 45 évhez képest szorosabbá tennie kapcsolatait az anyaországgal. Megindultak és megfelelően fejlődnek a kulturális csereprogramok. Az erdélyi magyarság elkezdte a civil szféra kiépítését. Az egyre szaporodó rendezvényeken bátran lehet „magyarkodni", egyre kevésbé tudnak megakadályozni benne, hogy ápoljuk és fejlesszük nemzeti kultúránkat.

A fiatalságnak azonban ez nem elég. 200 ezer magyar ember úgy gondolta, hogy egy élete van, és ez alatt az egy élete alatt akar jó körülmények között élni és szép karriert befutni. Ehhez nem elég kulturális rendezvényeket szervezni, a gazdaságnak kell annyira megerősödnie, hogy megfelelő életkörülményeket tudjon nyújtani a helyben maradóknak.

A kivándorlást nem csak a rossz anyagi körülmények motiválják. Az eltávozottakra nincs amiért neheztelnünk. Személyesen ismerek olyan villamosmérnököt, aki a távozása miatt elhangzott vádakra egy nagyon elgondolkoztató választ adott.

Minden egyetemet végzett fiatal, aki karriert akar építeni, megpróbál az ország fővárosában munkát és megélhetést találni. A fővárosban telepednek meg a legnagyobb nemzetközi cégek, és ott pezseg legjobban a gazdasági élet. Ő Budapesten keresett és talált munkát, és elhagyta szülőföldjét. Azt mondja, hogy ha nem lett volna Trianon, akkor is Budapesten élne, és nem a Székelyföldön, így is ott él. Mit jelent egy országhatár?

A másik említett esemény a Székely Kongresszus évfordulója. 100 évvel ezelőtt azért ültek össze a Székelyföld képviselői, hogy felállítsanak egy pozitív jövőképet a régió számára, és megkeressék a hozzá vezető utakat. Nagyon sok probléma került terítékre, köztük olyanok, mint a gazdaság fejlesztése, az infrastruktúra fejlesztése, a kivándorlás és sok más.

Az akkor felvetett problémák közül a legtöbb ma is változatlanul fennáll. Az utakat ma is keressük. Az eltelt 100 évben lezajlott két világháború, három rendszerváltás, és többször megváltoztak az országhatárok. Napjainkban elhangzanak olyan vélemények is, hogy ha ennyi változás után a problémák ugyanazok maradtak, akkor valószínűleg a kérdések rosszul voltak feltéve, és a rossz kérdésekre próbáltak megoldásokat találni az utóbbi évszázadban. [Bogos, 2002]

Függetlenül, hogy kiknek adunk igazat, az akkor felvetett egyik cél a gazdaság és ezen belül is a mezőgazdaság fejlesztése volt, és ma is az kell, hogy legyen.

Ezek a gondolatok fogalmazódtak meg az újonnan útjára indult Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem csíkszeredai karának néhány lelkes oktatója és hallgatója fejében.

Mielőtt rátérnénk a mezőgazdaság székelyföldi fejlesztésének az elemzésére, meg kell vizsgálnunk a problémát „kívülről" vagy „felülnézetből" is.

A szkeptikusok véleményét egyetlen mondatban is lehetne összegezni: „Mezőgazdaságból még Magyarországon sem lehet megélni, nemhogy a Székelyföldön" – szokták mondani egyes határon túli előadók itteni utazásaik alkalmával.

A probléma azonban nem ilyen egyszerű. Ha helyi fejlesztési programokat akarunk kidolgozni, először meg kell néznünk, hogy milyen irányban fejlődik a világ, és azt is figyelembe kell vennünk a programok kidolgozásánál.

Az első ilyen figyelembe veendő szempont a globalizáció. Akár tetszik nekünk, akár nem, a folyamat létezik és megállíthatatlan. [Chikán, 2001]

Legelőször a vallások lépték át az országhatárokat, majd a képzőművészetben jelentkezett a globalizáció folyamata évszázadokkal ezelőtt. Azután következett a sport. Napjainkban a gazdaság globalizálódását éljük meg. Az ellen senki nem tiltakozik, ha a román futballcsapat kimegy az USA-ba, és legyőzi az amerikaiakat, bebizonyítva, hogy jobbak náluk. Ha viszont egy amerikai vállalkozó jön át az óceánon, és bebizonyítja, hogy jobb és hatékonyabb a mieinknél, akkor sokan tiltakoznak.

Chikán professzor megfogalmazásában: „A globalizáció olyan, mint a gravitáció törvénye. Nyugodtan lehet ellene til-

[1] Az alábbi írás a Sapientia–Kutatási Programok Intézete által támogatott: „A tejvertikum Székelyföldön" című kutatás néhány eredményét foglalja össze.
[2] A szerző okleveles mérnök-közgazda, egyetemi adjunktus, a Sapientia–EMTE oktatója.

takozni, de attól még ugyanúgy fog hatni a tiltakozókra, mint a törvényt elfogadókra."

Ugyanazon az előadáson hangzott el az a vélemény, hogy a nemzetállamok ideje lejárt. A helyüket a gazdasági racionalitás fogja átvenni. Ezen a területen is vannak hőzöngők, de ha megnézzük a számokat, léteznek a világon olyan óriási cégek, amelyeknek a termelése nagyobb, mint Románia vagy akár Magyarország bruttó hazai terméke. (Jó példa erre a Flextronics, amely nyitni szándékozott egy üzemet Marosvásárhelyen. A cég termelése nagyobb Románia GDP-jénél. [Fodor, 2002])

A nemzetállamok nevében rengeteg emberileg elítélendő tettet követtek el az utóbbi 200 évben. Lehet, hogy a gazdasági racionalitás elvén működő világ nem lesz jobb, de ez a jövő, aminek a figyelembevételével kell dolgoznunk.

A másik, az előbbiekhez szorosan kapcsolódó nézet, hogy a világ történelmileg belátható időn belül kettészakad (a folyamat elkezdődött):

– lesz egy nagy hozzáadott értéket termelő rész – amely nem anyagi folyamatokon fog alapulni, hanem tudáson és információ;

– a másik, kis hozzáadott értéket termelő rész anyagi folyamatokon fog alapulni – ők lesznek az előbbiek beszállítói, és alárendelt szerepet fognak játszani. [Bakacsi, 2002]

Az így felosztott világrészek között nem lesznek régió- vagy országhatárok. Ugyanannak a településnek a lakói tartozhatnak két különböző világrészhez, és egész más életminőségük lehet ennek következtében. Egy-egy régión belül a két csoport aránya fog csak változni. Mindenkinek joga van eldönteni, hogy melyik oldalon akar állni, és megteheti ennek érdekében a megfelelő lépéseket.

Hallható olyan vélemény is, hogy tulajdonképpen egy új ipari forradalom idejét éljük meg. A szinte megfoghatatlan pénzügyekkel vagy információtechnológiával foglalkozó fiatalok a többszörösét keresik, mint azok, akik egész életüket hagyományos gazdasági tevékenységet folytatva kínlódták végig. [Pete, 1997]

Annak idején Angliában is a gőzmozdonyok zakatoltak, pöfékeltek és büdösek voltak, de a gőzgépek jelentették a fejlődést, és az új technológiát használók anyagilag is kiugrottak a hagyományos tevékenységet végzők közül.

Amikor Székelyföld jövőéért tenni akarók új fejlődési irányokat keresnek, a fentebb leírtakat mind figyelembe kell venniük. Ugyanakkor gondolniuk kell arra is, hogy Románia minél hamarabb az Európai Unió tagja szeretne lenni, és az integrációs folyamat során konkrét és megvalósítható vidékfejlesztési programokat kell végrehajtania.

Ha országunk helyzetét tekintjük, figyelembe kell venni, hogy a világ gazdaságilag legfejlettebb államait tömörítő szervezet, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) vidéki településnek tekinti azt, ahol a népsűrűség kisebb mint 150 lakos/km^2. (Az EU-összátlag 115 lakos/km^2) A fejlett országokban vidéki jellegűnek tekintenek minden olyan térséget, ahol a vidéki településeken élő lakosság aránya több mint 15%. [Vincze, 2002, p10]

Ezeket figyelembe véve Románia összterületének 99,04%-a vidéki jellegű, és a népesség 90,6%-a ezekben a régiókban él. (Tulajdonképpen csak Bukarest municípium tekinthető városi régiónak.) [Vincze, 2002, p. 11]

A fent említett munkájában Vincze professzor asszony rámutat, hogy egyre elgépiesedő és elműviesedő világunkban sokan kezdik felismerni, hogy hasznos, ha a vidéki régiók fenntartják természeti környezetük eredeti állapotát, és hagyományos módszerekkel termelnek. Sokan hajlandók fizetni azért, hogy tiszta és egészséges környezetbe húzódhassanak vissza pihenni és „feltöltődni", valamint tiszta és egészséges élelmiszereket fogyaszthassanak.

Tulajdonképpen a fejlett városi régiók lakóinak kötelességük volna, hogy anyagilag kárpótolják a vidéki régiók lakóit, amiért megőrzik számukra a környezet eredeti állapotát, és lemondanak a nagyobb profittal kecsegtető túltechnologizálásról.

1.2. A kutatás

Az EMTE kutatócsoportja azt tűzte ki magának célul, hogy megvizsgálja a Székelyföld mezőgazdasága egyik ágának helyzetét, és megoldási javaslatot dolgoz ki egy olyan célhelyzet elérésére, amely figyelembe veszi a régió lakóinak fejlődési vágyait, úgy, hogy azok megfelelően illeszkedjenek egy EU-ba integrálódott ország helyzetéhez, és megtalálják helyüket a globalizálódó világgazdaságban. A kutatás megkezdése előtt szem előtt tartottuk azt is, hogy Székelyföld egy erősen hagyománytisztelő régió. A háztáji gazdaságokat általában az idős családfők vezetik, akiknek tekintélyét, hozzáértését és tudását a fiatalok nem kérdőjelez(het)ik meg. Jellemző a kászoni adat, ahol a megkérdezettek több mint 65%-a azt válaszolta, hogy minden jó úgy, ahogy most van, nem igényelnek semmiféle külső támogatást vagy tanácsot.[Vincze, 2002]

Ha elfogadjuk a kuhni véleményt – amely szerint az új paradigmák nem úgy jutnak uralomra, hogy e paradigmák terjesztői meggyőzik a régi paradigmák híveit az igazukról, hanem úgy, hogy a régi paradigma szerint gondolkodók kihalnak, és az új módon gondolkodók maradnak életben és kerülnek többségbe [Kuhn, 1984] –, akkor elmondható, hogy a Székelyföldön nem elégséges kizárólag a gazdaság fej-

lesztésére koncentrálni, hanem az emberek gondolkodásmódján és hozzáállásán is változtatni kell. Ez nehezebbé teszi a probléma megoldását.

A kiválasztott kutatási terület a tejtermelés és -feldolgozás volt. Székelyföld nagyon sok településének éghajlata, domborzati viszonyai és nem utolsó sorban a hagyományai a tehéntenyésztést és a tejtermelést részesítik előnyben más mezőgazdasági tevékenységekhez képest. (A Székelyföld megnevezés alatt Hargita és Kovászna megyék teljes területét, valamint Maros megye túlnyomó részt magyarlakta vidékeit, a Nyárádmentét és Sóvidéket értjük.)

Így alakult ki a kutatási projekt: „A tejvertikum Székelyföldön", melynek célja a tejtermelés, -feldolgozás és tejkereskedelem vertikális és horizontális integrációjának vizsgálata a Székelyföldön. A kutatás célja egyrészt a helyzetfelmérés, másrészt a javaslattétel az integráció kialakítására és működtetésére. Célunk egy olyan elméleti, komplex szakmai ajánlás megfogalmazása, amely a területi elveket, a hagyományos gazdálkodási módozatokat (extenzív legelős) ötvözi a modern tejtermelésse1 (a tejhozam növelése, az állategészségügyi kontroll erősítése, hűtőházak létrehozása stb.).

A tanulmányban arra törekedtünk, hogy a benne megfogalmazott ajánlás teljes mértékben a jelenlegi gazdasági realitások szerint gyakorlatba ültethető legyen, és ugyanakkor szem előtt tartja a globalizáció és a Közép- Európai kínálati spektrum által generált versenyhelyzetet is.

A tanulmány célja a teljes vertikum bemutatása, a szarvasmarha-tenyésztés jelenleg létező összes formájával, a helyi gazdaságokban és térségi szinten. A kutatócsoport egyrészt felmérte a jelenlegi helyzetet, kitűzött magának egy célállapotot és leírta javaslatait, hogy milyen úton érhető el a célként kitűzött állapot.

A kutatócsoport rögtön a projekt kivitelezésének elején három munkacsoportra oszlott, amely a tejvertikum három elemének, a tejtermelésnek, a feldolgozásnak és a kereskedelemnek a vizsgálatába kezdett. Az első munkacsoport a tejtermelők szintjén kezdte meg kutatásait. A termelők alatt egyes kivételes esetektől eltekintve a székely falusi kisgazdákat értjük, hiszen az állattenyésztés és tejtermelés a Székelyföldön általában háztáji gazdaságokban történik. Kutatásunk során megvizsgáltuk az infrastruktúrát, az állatállományt, a tejhozamokat, valamint a termelés kiadási és bevételi vonzatait. A tenyésztés alapproblémáiként a fajösszetételt, a területek eltartóképességét (legelők), a takarmánynövények termesztését (költségeit), az állategészségügyi ellátást és az állattartás körülményeit neveztük meg.

Ezután a tejhozamot meghatározó további tényezőket vizsgáltuk: a tenyésztéshez szükséges minimális szakismeretek meglétét, a helyi szaktanácsadás és munkaerő minőségét, a szaporítást és elválasztást, illetve egyéb helyi tényezőket. A következő lépés a tejbegyűjtők, illetve az itt tárolt tej minőségének vizsgálata (csíraszám, higiéniai vizsgálatok stb.) volt.

A második munkacsoport a tejfeldolgozók szintjén kutatott. A munkacsoport felmérte a tejfeldolgozó üzemek infrastrukturális helyzetét, a nyersanyag-ellátottság mennyiségi és minőségi jellemzőt, valamint a tej- és tejtermék-feldolgozásnak a kiadási és bevételi vonzatait. Ez a munkacsoport a tejbegyűjtési rendszert vizsgálta: mekkora a hatósugara egy központnak, melyik az a kritikus távolság, ameddig a szállítási költségek nem haladják meg a jövedelmet, a szállítóeszközök minőségét, a begyűjtött tej mennyisége és a szállítási kapacitás közti arányt. Megvizsgálták a tulajdonképpeni árképző tényezőket, illetve a termelők által megszabott vagy elfogadható árat, és ennek viszonyát a felvásárlási árhoz. A területi eltérések vizsgálata a tenyésztési viszonyokban és ezek szerepe az árakban lehetővé teszi a tejtermelés és beszállítás területi optimalizálását. A beszállítás, illetve feldolgozás folyamata nagyon alapos vizsgálatot követelt, ahol a technológiai és technikai elemzések is szükségesek, gépsorok, csomagolástechnika, áruminőség, tartósítás, termékskála és az alapanyag feldolgozási fokának vizsgálata (mennyi az 1 liter tej után regisztrált veszteség, savó, víz stb.)

A harmadik munkacsoport a kereskedők szintjét vizsgálta és a marketingvonzatokat elemezte. Megvizsgálták a kereskedelem infrastrukturális helyzetét is, valamint késztermék-ellátottságát és jövedelmezőségét. Ez a szakcsoport az értékesítéssel, a piacok elemzésével, a cégek marketingpolitikájával foglalkozott, elsősorban a termékek „sikerességét" vizsgálva területi megosztásban (helyi piac, megyei, regionális stb.). Összehasonlító árelemzést végeztünk a nagyvárosokban található feldolgozók termékeinek árával, a nagy bevásárlóközpontok által kínált felvásárlási árral. A termékek (a székelyföldiek és a potenciális konkurenseké) minőségi vizsgálata elengedhetetlen, hiszen az egyéni jelleget nemcsak az arculat, hanem a minőség is hangsúlyozza (ez a minőségi javulás a fogyasztói árban is jelentkezhet). Nem utolsó sorban fontos kihangsúlyozni a termékkínálat skálájának bővítését divatos sajtok, vajkrémek stb. gyártásával, amelyhez elengedhetetlenül szükséges a tej minőségének javulása és a piacok kibővítése.

A kutatás hipotézisei a következők voltak:

I. A kiindulási helyzet:

a. a tejtermelők szintjén

1. Infrastruktúra

Általában minden székely falusi udvarban a családi ház mel-

lett van egy nagy gazdasági épület (istálló), amely alkalmas vagy alkalmassá tehető a szarvasmarhák tenyésztésére.

A legtöbb székely falu mellett a megfelelő méretű legelők és takarmánytermesztésre alkalmas szántóföldek is rendelkezésre állnak.

2. Állatállomány

Általában minden 3–4. gazdaságban van maximum egy vagy két tehén.

3. Tejtermelés szintjén

Általában naponta maximum 10-15 liter tejet fejnek gazdaságonként (havonta 300-450 litert).

4. Kiadás

A jelenlegi, hagyományos módszerrel (legelőn és szénán) tartott fejőstehenek esetében nagyon nehéz megbecsülni az önköltségi árat. A gazdák túlnyomó többsége nem ad ki pénzt a takarmányra, saját kaszálóját saját maga kaszálja le, és a szénát saját maga takarja fel és szállítja haza.

5. Bevétel

Általában a lefejt tejnek csak egy része kerül értékesítésre, és a havi készpénzbevétel nem haladja meg a 1,5-2 millió lejt. Információink szerint a tejfeldolgozók jelen pillanatban 4000 lej/liter vásárolják fel a tejet.

b. a tejfeldolgozók szintjén

1. Infrastruktúra

A három székelyföldi megyében két nagyobb (volt állami tulajdonú) vállalat van magyar kézben. Ezen kívül még számos kis méretű tejfeldolgozó üzem is létezik. Ez összességében jelentős tejfeldolgozói kapacitást jelent, viszont a felaprózottság és a belső versengés a külső (országos és nemzetközi) piacon folyó versenyben hátrányt és kiszolgáltatottságot eredményez.

2. Nyersanyag-ellátottság

Ezek közül mindegyik megfelelő mennyiségű és minőségű felvásárolható tej hiányával, de ugyanakkor időszakos (nyári) eladási gondokkal is küzd.

3. Kiadás, bevétel

Ennek megállapítása a kutatás feladata lesz.

c. a kereskedők szintjén

Jelenleg nem létezik egy integrált – több székelyföldi cég érdekeit összefogó – kereskedelmi rendszere a termékek értékesítésének, minden feldolgozó megpróbálja a maga módján, a létező kereskedelmi egységeken keresztül értékesíteni termékeit, javarészt a régión belül.

II. Az elérni kívánt célállapot:

d. a tejtermelők szintjén

1. Infrastruktúra

A létező gazdasági épület kisebb mértékű modernizálása, esetleg fejőgépekkel való ellátása.

Falu-, illetve községszinten a tejbegyűjtés megszervezését és a tej minőségének biztosítását szolgáló hűtőházak megvásárlása a termelők által (közös erőfeszítés vagy pályázatok útján).

Megfelelő takarmánytermesztéshez szükséges eszközök vásárlása.

2. Állatállomány szintjén

Minden. gazdaságban legyen 4-5 olyan tehén, amely képes naponta 20-25 liter tejet adni.

3. Tejtermelés szintjén

Általában havonta 3000-3500 liter tejet fejnek gazdaságonként.

A koncentrált takarmányozásnak és a hűtőházaknak köszönhetően biztosítható lesz a minőségi tej termelése, illetve tárolása.

4. Kiadás

Fontos szempont lesz a tej önköltségi ára pontos megállapításának és követésének a kidolgozása, és annak a gyakorlatban történő leszorítása. Jelen pillanatban rendelkezésre álló adatok alapján ez valahol 1500 lej körül van a takarmányozott, nagy tejhozamú állatok esetében.

5. Bevétel

Tekintettel arra, hogy a tejtermelők minőségi tejet tudnak biztosítani a feldolgozónak, elképzelhető, hogy a jelenlegi 4000-ről 5000 lej/literre emelkedjen az az összeg, amit a tejért tudna fizetni, ennek értelmében elvárható, hogy a székelyföldi tejtermelő gazdák tejből származó havi bevétele átlagban 15-17,5 millió lej legyen (3.000 / 3.500 liter X 5.000 lej =). Ennek a gazdasági eredménynek és az ehhez társuló jelentős életszínvonal-emelkedésnek a gazdasági vetületen túlmutató életmód- és lakosságmegtartó szerepe is lenne.

e. a tejfeldolgozók szintjén

1. Infrastruktúra

Hosszabb távon szükség lesz a vállalatok tejfeldolgozó berendezéseinek modernizálására és bővítésére is.

2. Nyersanyag-ellátottság

A megfelelő mennyiségű és minőségű nyersanyag-ellátottság kiszámíthatóan biztosítható lesz.

3. Kiadás

Ennek megállapítása a kutatás feladata lesz. A megnövekedett nyersanyagár ellensúlyozható a feldolgozási technológia modernizációjával.

4. Bevétel

A megnövekedett tejmennyiséget tekintetbe véve a kisebb árrés viszont a többszörösére megnövekedő forgalomnak köszönhető, a tejfeldolgozó vállalatok bevétele is várhatóan többszöröse lesz a jelenleginek.

f. a kereskedők szintjén

1. Infrastruktúra

A közös érdekeket képviselő és érvényesítő nagybani kereskedelmi cég létrehozása nem igényel jelentősebb infrastrukturális fejlesztést.

2. Késztermék-forgalmazás

Minőségi és szélesebb skálájú termékek forgalmazása, egységes márkanév alatt. A termékkel a 22 milliós romániai tejtermékpiacon szerzünk vezető szerepet. Ugyanakkor megpróbálunk a kergemarhakór miatt összeomlani látszó uniós tejtermelők által szabadon hagyott piaci résekbe is betörni. Ennek alapján biztosítani tudjuk a nagyságrendileg megnövekedett termékek értékesítését.

3. Nyereségesség

A jó minőségű és jól bevezetett márkanevű, különböző igényeknek megfelelő, szélesebb skálájú termékeket összességében nagyobb áron tudjuk értékesíteni.

Ami a kutatás módszertanát illeti, a kutatás során úgy elsődleges, mint másodlagos forrásokat felhasználtunk. Az elsődleges forrásokat a Hargita, Kovászna, valamint Maros megyei mezőgazdasági igazgatóságok állattenyésztésért felelős igazgatóival, kistérségi menedzserekkel, polgármesterekkel és mintagazdákkal készített interjúk, az élelmiszer-technológiai szakértők és a létező tejfeldolgozó és -értékesítő vállalatok vezetőinek megkérdezése és tanácsai jelentik. A megyei mezőgazdasági igazgatóságokon lefolytatott beszélgetések során meggyőztek minket arról, hogy a statisztikák legtöbbször nem a valóságot tartalmazzák, és nem elég csak polgármesterekkel és régiómenedzserekkel tárgyalni, hanem fel kell keressük a terepen az egyszerű gazdákat, akik ebből élnek, és tőlük fogjuk megtudni a valóságot. Másodlagos források a létező országos és regionális statisztikai adatok és az állattenyésztési, valamint élelmiszer-technológiai leírások voltak.

Ugyanakkor el kellett döntenünk, hogy a végső dolgozatot véletlenszerűen kiválasztott interjúalanyoktól kaotikusan és minden tervezés nélkül halomba gyűjtött adatokat a legmodernebb data-mining módszerekkel szűrjük, válogassuk meg és dolgozzuk fel, vagy a projektet tervszerűen összegyűjtött, lényegretörő adatok elemzése által vitelezzük ki. A csoportmegbeszélések folyamán azt a végső nézetet alakítottuk ki, hogy a piaci igények figyelembevételével „meg kell álmodni” egy jövőképet, ki kell dolgozni a hozzá vezető utakat, és ebből az alapfeltevés-rendszerből kiindulva kell megvizsgálni, hogy a jelenlegi helyzet mennyire illeszkedik az elvárthoz, mit kell tenni ennek megfelelő irányba tereléséhez.

Ha a marketingszemléletet figyelembe vesszük, véleményem szerint nem jó megközelítés a lehető maximális mennyiségű tejet megtermelni, azt feldolgozni és utána fejvesztve vevőket keresni, mielőtt a kész termék megromlana. Az egész projekt az eladásból kell kiinduljon.

Általában az eladási lehetőségekre ki kell dolgozni minimum egy optimista és egy pesszimista változatot. A pesszimista változat eredményezheti azt, hogy nem érdemes a dologgal foglalkozni. Ilyen esetben a egyetemünk vidékfejlesztő szakos hallgatóival közösen kell kidolgozzunk egy megoldást arra, hogy hogyan integráljuk Székelyföld lakosságát a posztmodern gazdaság szerkezetébe. Az optimista változat be kell tartsa a stratégiai management és a marketingmix klasszikus lépéseit.

1. A piac szegmentálása – kinek fogunk eladni? Kik élnek a közvetlen és az elérhető környezetünkben? Hogyan élnek, milyenek a tejtermék-fogyasztási szokásaik? Ha sikerül megfelelő mennyiségű adatot összegyűjteni, akkor az adatokat faktorelemzés vagy clusterelemzés segítségével is lehet csoportosítani és felosztani. Ki kell választani azt a néhány szegmenst, aki hajlandó és képes termékeink megvásárlására és fogyasztására.

2. A kiválasztott piaci szegmens(ek) potenciális méretének, vásárlóerejének és igényeinek meghatározása – itt jöhet be a statisztikai adatok alaposabb elemzése és kiértékelése.

3. A felmért igények kielégítésének költségalapú felülvizsgálata – a következő ponttal együtt tárgyalva.

4. A versenykörnyezet stratégiai alapú felmérése és elemzése – Porter-modell (kik a beszállítók, mit adnak el és milyen a tárgyalási pozíciójuk; kik a vevők, hányan vannak, hogyan lehet őket elérni, milyenek a tárgyalási pozícióik; milyen a verseny a piacon belül, kik a versenytársak és milyen erősek; hogyan lehet belépni a piacra, mennyire magasak és átjárhatók a belépési korlátok, hogyan reagálnak a bent lévők az újonnan jöttekre; milyen helyettesítő termékek léteznek, hogy állnak a piacon, mennyire fenyegetik a mi termékeinket) + SWOT-elemzés (helyi, belső erősségek és gyengeségek vs. a külső környezet felől érkező lehetőségek és fenyegetések).

5. A klasszikus 4P [Kotler, 1991]

a. Product – termékpolitika –: a vevők és a környezet figyelembevételével milyen termékskálát alakítunk ki, milyen költségvonzatai vannak a vevők elérésének.

b. Price – árpolitika –: milyen áron fogunk értékesíteni, mellékelve mikroökonómiai fedezeti pont és gazdaságos üzemméret-számításokat.

c. Place – értékesítési utak politikája, hova és milyen módszerekkel szállítunk, kik lesznek a kis- és nagykereskedő partnereink, hogyan érjük el és szólítjuk meg őket.

d. Promotion – reklám, eladás, eladásösztönzés, költségek.

Egy megvalósíthatósági tervet a legjobb úgy kidolgozni,

hogy tartalmazzon egy pesszimista, egy optimista és egy elvárt értékekkel kiszámított lehetőséget. A projektre szabott szűk időkeret nem engedte meg mindhárom változat kidolgozását, és a felmérés sem tekinthető az egész kérdéskört átfogónak. A kutatás motivációi közt elsősorban a pályázó oktatók és hallgatók kutatási tapasztalatainak megszerzését említenénk. Az eredményeket hazai és külföldi konferenciákon, valamint tudományos diákköri konferenciákon be lehet mutatni. Az elért eredményeket természetesen a valós életbe is beültethetők. Ilyen gyakorlati haszon volna a tejvertikum integrált rendszerének kialakítása, a termékmarketing és -menedzsment optimalizálása.

Teljes körű, átfogó képet kell nyújtanunk a tejvertikumról ahhoz, hogy a termelési és értékesítési lánc minden szemét optimalizálhassuk a minőség- és költségtényezők tükrében. Ezek ismeretében pedig ki kell dolgozni a vertikumra vonatkozó stratégiát, és mintegy ajánlásként a tejfeldolgozók, érdekvédelmi szervezetek, nagy tenyésztők rendelkezésére bocsátani.

A kidolgozott stratégia főbb pontjai a következők lehetnek:

1. a tenyésztési tényezők javítása (legelővédelem, takarmány-növények termesztése nagy területen, állategészségügyi rendszer hatékonnyá és szükségessé tétele, állandó szaktanácsadás létrehozása);

2. a tejminőségi javulása, a munka hatékonyságának növelése (fejőgépek, hűtőház, megfelelő tárolóedények, technika stb.);

3. a begyűjtési technológiák és módszerek vizsgálata, a minőségbiztosítás feltételeinek tulajdonjogi (ki a begyűjtő, ki szab árat a javuló minőségű tej esetében stb.) és szakmai vizsgálata;

4. a feldolgozás szakaszonkénti és a térségekre vetített vizsgálata (a feldolgozás folyamata minden szakaszban az árminőség optimális viszonyát tartsa szem előtt, természetesen a regionális és a nemzeti szintű versenyképesség jegyében);

Kutatásunk során vizsgáltuk a technológia és a szaktudás szintjét, az innovációt elfogadó készséget és képességet, a kiegészítő tudások szintjét (számítógép-használat, idegen nyelvek, tovább- képzéseken való részvétel stb.). A feldolgozó szektor vizsgálata célozza továbbá az eddig alkalmazott marketingstratégiák hatékonyságának, a vállalkozások menedzsmentjének, a vállalkozói és a versenykörnyezet szerepének elemzését. A kutatás során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy sok helyen olyan személyek vannak vezető pozícióban, akik negatívan gondolkoznak, minden ötletre el tudják mondani, hogy miért nem működik, de nem megoldásorientáltak.

I. Románia tejtermelése és -fogyasztása a számok tükrében

Munkánkat a projekt területére vonatkozó főbb statisztikai adatok bemutatásával kezdjük. Forrásként, ha nem jelöltük másként, Románia Statisztikai Évkönyve–2000 szolgált. Az általános adatokat kiírjuk az egész országra vonatkozóan, majd, ahol rendelkezünk adatokkal, a középső fejlesztési régiót vesszük figyelembe (Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros és Szeben megyéket), végül konkrétan kimutatjuk a három székely megye adatait. Ahol idősorok is álltak a rendelkezésünkre, azokat is közöljük. Itt kell megemlítenünk az Amerikai Egyesült Államokbeli Land O'Lakes Inc. és a román tejipar kapcsolatát.

1992–1998 között ez a cég aktívan részt vett a román tejipar magánszektorának a növelésébe, széleskörű műszaki tanácsadást biztosított, segített új termékek kifejlesztésében. Mivel a vásárlók szükségletei az időben megváltoztak, a cég kibővítette hagyományos szolgáltatásait, és újakat vezetett be egy „Land O'Lakes" projekt által: „A mezőgazdasági magánvállalkozások felgyorsításának terve Romániában (1999–2001)". A 2000-es évek elején a Land O'Lakes cégnek több mint 20 kliense volt a tejtermelési iparágban, amelyeknek azonnali szolgáltatásokat nyújtott azáltal, hogy segítette a stratégiai és pénzügyi menedzsment kialakítását, új termékek fejlesztését és ezek marketingjét, arra koncentrálva, hogy növeljék a cégek nyereségét, eladását, és csökkentsék a költségeket.

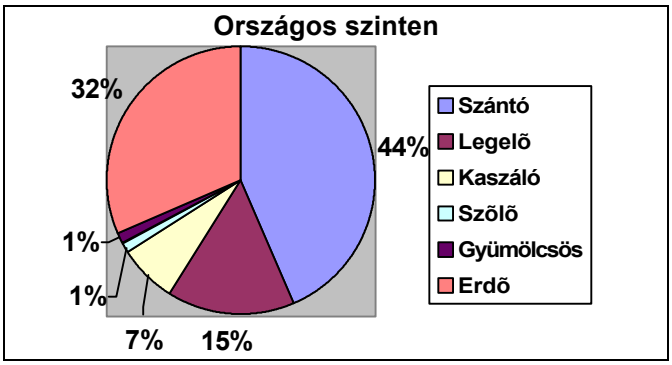
Úgyszintén a Land O'Lakes cég benne volt egy olyan irányú tervben, amely a tejfogyasztás növekedését tűzte ki célul Romániában azáltal, hogy létrehozta a „Tej Elterjesztésére Nevelők Szövetségét" (Alianța pentru Promovarea Educațională a Laptelui – APEL). Az APEL egy olyan szövetség, amelyben több mint 30 tejjel foglalkozó vállalkozó található, szállítók, csomagolóiparban dolgozók és magánszemélyek, amelyek politikailag függetlenek, és az a céljuk, hogy megnöveljék a tejtermékek eladását, és megállítsák a tejtermékek fogyasztásának csökkenését.

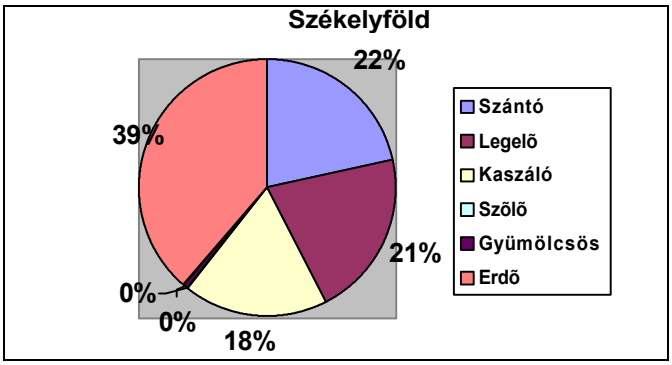
A Land O'Lakes továbbra is folytatni akarta a román tej-, élelmiszer- és mezőgazdasági iparban előforduló problémák kezelését, kidolgozott megoldásokat ajánlva. A baj az volt, hogy nem a hivatalosan közölt statisztikai adatokra támaszkodtak, hanem saját kutatásokat és terepfelméréseket végeztek. Ezeknek az eredménye egy hivatalos adatoknak ellentmondó adathalmaz lett. Ezt a tevékenységet hivatalos helyeken nem igazán értékelték, a cég ezért távozni kényszerült országunkból.

Első táblázatunk a mezőgazdasági területek struktúráját mutatja be. Az ábrákra nézve rögtön kitűnik, hogy Székelyföldön sokkal nagyobb az erdőterület aránya, mint az országban általában.

I.1. táblázat - A mezőgazdasági terület 1999 december 31.-én (hektárban számolva)

Régió, megye	Összterület	Mezei gazdálkodásba bevonva	Ebből magánkézben	Szántó	Legelő	Kaszáló	Szőlő	Gyümölcsös	Erdő
Ország összes	23839071	14730711	11432624	9358130	3322774	1511964	281180	256663	6790596
Középső régió	3409972	1938934	1456211	767564	665435	465196	12205	18534	1244339
Kovászna	370980	186416	121723	86331	65009	33814	-	1262	166342
Hargita	663890	406438	281788	92729	148156	164058	77	1416	232545
Maros	671388	414827	407066	222513	119273	64042	3399	5600	214655
Székelyföld összes[3]	1303425	758785	566337	268065	260874	223489	1437	4918	484749

Ugyanakkor az arányokat tekintve kevés a szántó, viszont több a legelő és a kaszáló. Innen már levonható a következtetés, hogy ebben a régióban fakitermeléssel és -feldolgozással, valamint állattenyésztéssel érdemes inkább foglalkozni. (Ezt különben a környéket ismerők számadatok nélkül is megmondhatják.)

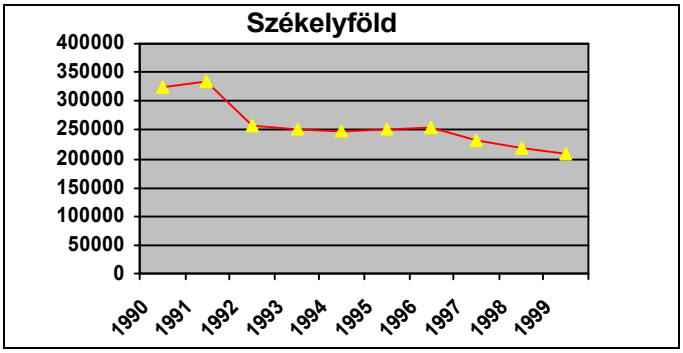
A domborzati- és éghajlati viszonyok, valamint a termőföld minősége csak ezt a fajta mezei gazdálkodást teszik lehetővé. A régió nagyrésze a növények közül csak krumplitermesztésre alkalmas, ez alól főleg Maros megye síkabb részei tesznek kivételt, ahol bizonyos mennyiségű gabonát is lehet termelni (ezek nagyrésze viszont már nem is Székelyföldhöz, hanem a Mezőséghez tartozik).

Az eddigiek ismeretében úgy tekintjük, hogy helyesen választottunk, amikor az állattenyésztést és azon belül is a tejtermelést választottuk kutatási témaként.

I.2. táblázat - A szarvasmarha állomány alakulása az elmúlt évtizedben (Forrás: Anuar Statistic 2000 + Benedek, 2002)

Év	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Románia	6291000	5381000	4355000	3683000	3597000	3481000	3496000	3435000	3235000	3134000
Székelyföld	325400	335500	258400	250419	247139	252459	253902	230444	218453	209464

Amint az a táblázatból és az ábrákból kiolvasható, az 1989-es események után az állatállomány drasztikus csökkenése következett be (országos szinten 1993-ig az állomány a felére csökkent), sok helyen szétverték a telepeket és széthordták az állatokat, majd azok elpusztultak a nem megfelelő gondozás miatt.

Székelyföldön a visszaesés kisebb mértékű volt, kb. 30%-os.

1993 és 1997 között az állomány úgy országos szinten, mint Székelyföldön stagnált, majd egy kis mértékű visszaesés kezdődött. Közben lezajlott a mezőgazdaság privatizációja is, amint az I.3.-as táblázatból láthatják a következő számunkban, az állatok nagyrésze már a 2000-es év elején magánkézben volt.

(Folytatás a következő lapszámban)

[3] Itt úgy számoltam, hogy Hargita és Kovászna megyék teljes mértékben Székelyföldhöz tartoznak, Maros megyének csak 40%-a. Ez a számítás területileg ad néhány támpontot, de az állatállománynál már nem lesz alkalmazható.